

Жадовець Олександр Володимирович

аспірант кафедри обліку і фінансів

Міжнародний науково-технічний університет ім. академіка Юрія Бугая

ШЛЯХИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність є основою економічного і соціального розвитку, вирішення соціальних проблем, подолання бідності та забезпечення високого рівня життя громадян. Тому в кожній країні питання створення належних умов для відповідального перед державою, соціально-орієнтованого, спрямованого на вирішення як поточних, так і довгострокових задач бізнесу завжди належали до першочергових. Така діяльність передбачає вирішення цілого комплексу складних, нерідко суперечливих проблем з урахування загальнодержавних та регіональних інтересів, а також мотивів діяльності різних соціальних груп населення.

Аналіз досліджень і публікацій. Шляхи лібералізації підприємницької діяльності та розвитку підприємництва досліджувались багатою кількістю вітчизняних науковців, які виявили соціальні, інтеграційні, інституційні проблеми цього явища. До таких науковців відносяться: Амоша О. І., Гайдук В. А., Гринько Т. В., Дацій О. І., Королівська Н. Ю., Ляпін Д. В., Мальчик М. В., Мельникова М. В., Осадча Н. В., Павленко І. І., Сазонець І. Л., Ястремська О. М. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

В Україні на даний час масово закриваються малі і середні підприємства, у великих компаніях йде оптимізація кількості працюючих. Це вкрай негативно відображається на ринку праці та рівні безробіття. Вітчизняні науковці значною мірою дослідили питання, що пов'язані із дозвоільною системою започаткування підприємницької діяльності, контроль за здійсненням цієї діяльності, питання оподаткування підприємців. До питань, що досліджені авторами не так ґрунтовно слід віднести питання соціального захисту підприємців, зокрема пенсійного забезпечення підприємців.

Метою статті є дослідження динаміки розвитку та шляхів лібералізації підприємницької діяльності в Україні.

Вступ. В умовах зростання світової економічної конкуренції в Україні органи державної влади намагаються створити максимально комфортне середовище

та сприятливий клімат для залучення інвестицій, допомагають бізнесу у виході на нові ринки збуту. Послідовно розробляється та реалізується комплекс завдань з покращення ситуації у регуляторному середовищі шляхом спрощення відповідних процедур та їх чіткого нормування. Серед пріоритетів — питання щодо прийняття документів дозвоільного характеру, скорочення переліку видів діяльності, які підлягають ліцензуванню, новації у сфері державного нагляду і контролю [1].

Виклад основного матеріалу дослідження. Лібералізація підприємницької діяльності представляє собою одну з основних умов її стабільного розвитку. В цілому, лібералізація — це питання розширення економічної свободи, свободи економічної діяльності всіх суб'єктів господарювання будь-якої форми власності, зняття або зменшення політичних, юридичних і адміністративних обмежень приватної ініціативи [2].

За останні роки розвиток підприємництва в Україні відображає позитивну динаміку. По міжнародному рейтингу легкості ведення бізнесу «Doing Business» [3], підготовленого експертами Світового банку (рис. 1).

На рисунку 1 можна побачити, що умови для зростання бізнесу покращились несуттєво, так як приріст становить тільки три позиції. Як відомо, чим вища позиція країни в рейтингу легкості ведення бізнесу, тим більше приваблива вона для інвестицій.

У порівнянні із 2016 роком, Україна покращила свої позиції за показниками:

- реєстрація підприємства — з 30-го до 20-го місця;
- оподаткування — із 107-го до 84-го місця. [3],

Дослідження показало, що ключовою реформою, яка сприяла підвищенню рейтингу України цього року, стало спрощення реєстрації бізнесу (для реєстрації підприємства в Україні треба пройти 4 процедури, що триватимуть не більше семи днів).

Загалом в Україні покращився показник віддаленості від передового рубежу, який у 2016 р. становить 63,90% проти 62,77% у 2015 р. Позитивну тенденцію за даними рейтингу демонструють індикатори «Реєстрація підприємств», «Отримання кредитів» та «Захист прав інвесторів». Негативно пливуть на загальне

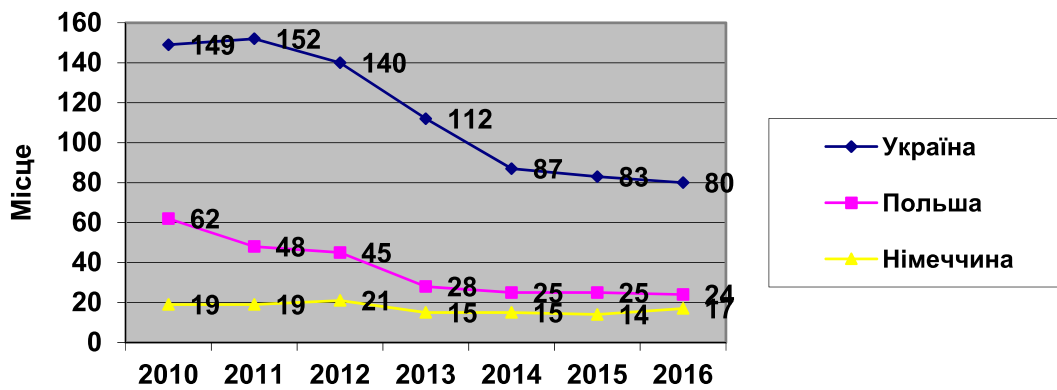

Рис. 1. Динаміка України у рейтингу «Doing Business» за 2008–2017 рр.

Джерело: <http://www.doingbusiness.org/rankings>

місце у рейтингу індикатори «Вирішення неплатоспроможності» та «Міжнародна торгівля».

Згідно з Планом пріоритетних дій уряду на 2016 рік, Кабінет міністрів до кінця поточного року має намір здійснити необхідні законодавчі ініціативи, які дозволять Україні поліпшити позиції в Doing Business і увійти в перші 50 кращих країн рейтингу в 2017 році, і в 20 – в 2018 році [4].

Лібералізація підприємницької діяльності має велике значення для всіх економічно розвинутих країн світу. В табл. 1 на основі аналізу досліджень вітчизняних авторів [5; 6; 7] подано особливості запровадження лібералізації підприємницької діяльності та її вплив на економічні процеси.

Досвід розвинутих країн свідчить, що мале та середнє підприємництво відіграє важливу роль у формуванні нових робочих місць, забезпеченні необхідної мобільності ринку, створенні конкурентного ринкового середовища та ринкової інфраструктури. Важливою складовою потенціалу сектору малого та середнього підприємництва в Україні є соціальний аспект, пов'язаний з формуванням середнього класу та нової бізнес-еліти як необхідних передумов послаблення соціальної диференціації та забезпечення сталого економічного розвитку. Розвиток малого та середнього підприємництва неможливий за відсутності активної державної регуляторної політики, спрямованої на формування конкурентного середовища. Необхідно створити механізм захисту малого підприємництва від проявів ринкової монополістичної влади та зменшення адміністративного тиску з боку контролюючих органів.

Рівень розвитку малого бізнесу безпосередньо визначає ступінь розвитку економіки держави в цілому. Малий бізнес в Європі становить основу соціально-економічного розвитку ЄС. В Євросоюзі налічується понад 20 мільйонів підприємств малого та середнього бізнесу, які дають більше половини загального обороту і доданої вартості. Число зайнятого населення в ма-

лому бізнесі Європи становить близько 70%. Найбільша кількість малих підприємств створено в торгівлі, будівництві та харчової промисловості.

Малий бізнес в Європі стимулює розвиток конкуренції, «змушує» великі компанії впроваджувати нові технології та поліпшувати ефективність виробництва, ефективність всієї економіки ЄС безпосередньо залежить від успішної діяльності малого та середнього бізнесу. Тому, в рамках Євросоюзу здійснюється політика підтримки малого підприємництва, головна мета якої – збалансування інтересів держави і бізнесу, забезпечення оптимальних умов для підприємницької діяльності, збільшення конкурентоспроможності малого бізнесу.

Щоб максимально стимулювати мале та середнє підприємництво, в Європі були прийняті заходи, щоб усунути адміністративні перешкоди для малого бізнесу. Насамперед були внесені зміни, що стосуються податку на додану вартість, коригування умов фінансування і зміни в соціальну політику держав.

Крім того, була розроблена Європейська хартія для малого бізнесу Європи. В даному документі уряди європейських країн визнали значний потенціал малих підприємств і підкреслили важливість створення сприятливих умов для повторних спроб створення власного бізнесу, навіть якщо колишні спроби підприємця були не дуже вдалим.

Політика підтримки малого бізнесу в Європі здійснюється через діяльність держав і через спеціальні програми, які реалізуються під егідою Євросоюзу. Фінансування заходів з підтримки малого бізнесу здійснюється з Структурних фондів Євросоюзу, таких як Фонд регіонального розвитку, Соціальний фонд.

До кризових умов малий бізнес в Європі адаптувався найбільш ефективно, маючи можливість маневрувати на ринку. Малі підприємства досить оперативно стали займати ніші, нецікаві великим підприємствам, що значною мірою допомагає європейським країнам долати стагнаційні явища в економічній сфері.

Таблиця 1

Значення лібералізації підприємницької діяльності для окремих країн світу

№	Країна	Ефект лібералізації та розвитку підприємницької діяльності
1	США, Ізраїль	Подолання рецесії та розвиток економіки
2	Франція, Великобританія, Німеччина, Бельгія, Канада, Іспанія	Забезпечення формування середнього класу
3	Японія	Освоєння нових ринків, в тому числі інноваційної продукції
4	Угорщина	Головний сектор економіки, на діяльність якого спрямована вся система фінансування, кредитування та оподаткування
5	Чехія	Лібералізація започаткування та ведення бізнесу іноземцями та стабільність цін на енергоносії
6	Польща	Ринкові реформи були спрямовані саме на лібералізацію підприємницької діяльності та розвиток інфраструктури для підприємництва
7	Китай	Запроваджено антропоцентричну модель управління, чітка концепція господарювання, розвиток особистості, безпрецедентне скорочення масштабів державного втручання
8	Україна	Спроби реалізації підприємницької ініціативи, економічне самозабезпечення широких верств населення, створення нових робочих місць

Мале підприємництво в Німеччині є одним з найважливіших секторів економіки. Уряд здійснює підтримку малого підприємництва як фінансову, так і технологічну.

Існують спеціально розроблені програми для розвитку малого підприємництва, зайнятого в сфері науки. Уряд Німеччини надає пільги для отримання кредиту для розвитку малого підприємництва.

До основних програм, спрямованих на розвиток малого та середнього підприємництва в Німеччині належать:

- «Концепція розвитку науково-технічної політики по відношенню до підприємств малого і середнього підприємництва»;
- «Стимулювання заощаджень для відкриття власного бізнесу».

За допомогою першої програми здійснюється забезпечення фінансування малого підприємництва країни. Друга програма сприяє для відкриття своєї справи із застосуванням проектів «start-up». Для реалізації і контролю виконання даних програм був створений спеціальний орган державного призначення – Кредитна рада з відновлення, який відноситься до федерального керівництва Німеччини. Також дані програми сприяють отриманню кредитів суб'єктами малого підприємництва для розвитку їх бізнесу із застосуванням низьких процентних ставок по кредитах (5–8%) та збільшенням терміну користування кредитними коштами до 5–15 років [8].

Суттєвим фактором успішного функціонування підприємництва в Польщі, Чехії, Угорщині є державна підтримка стимулювання та розвитку малого бізнесу.

Послідовна реалізація державних реформ для підтримки малого бізнесу у Польщі передбачала створення базових організаційних структур. Ці структури

в процесі взаємодії з урядом та парламентом, забезпечують надання достовірної інформації щодо стану та перспектив розвитку підприємництва в країні, забезпечують надання кредитів малим підприємствам, сприяють розвитку інноваційних технологій та їх застосуванню в малому бізнесі. Фінансова підтримка малого бізнесу передбачає використання системи проектного фінансування малих підприємств, тобто цільове кредитування позичальника для реалізації інвестиційного проекту.

На відміну від українських підприємств малого бізнесу, у країнах ЄС та в Польщі зокрема існує ціла низка типових форм допомоги підприємцям: грошові або речові дотації, субвенції, преференційні кредити, податкові привілеї, кредитні гарантії, надані бюджетом або фондами, що фінансуються з бюджетів, підвищення капіталу підприємства за допомогою громадських коштів, конверсія заборгованості, зниження соціальних зобов'язань або зобов'язань, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, суспільні замовлення, пільгові послуги консалтингу. Причому необтяжливими з точки зору законодавчих процедур і гнучкості в застосуванні вважаються дотації, які є найбільш популярною формою допомоги. Вони охоплюють 56% наданої допомоги в ЄС [9].

Позитивним є досвід державної політики у сфері малого бізнесу саме Польщі, де розвитку підприємництва сприяли реформи, спрямовані на удосконалення правового поля, розвиток інфраструктури, сприяння легкого доступу до кредитних ресурсів, лібералізацію податкового законодавства.

Розвиток підприємництва в умовах ринкової трансформації України має стати одним із важливих чинників соціально-економічного зростання. На основі зроблених досліджень можна виділити такі основні шляхи лібералізації підприємницької діяльності в Україні:

- подальше удосконалення законодавчої та нормативної бази щодо створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва;
- удосконалення фінансово-кредитної політики, а саме: організація державних кредитних установ з метою пільгового кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, особливо початківців малого бізнесу;
- удосконалення податкової політики, тобто забезпечення функціонування спрощеної системи оподаткування з наданням переваги єдиному податку та забезпечення права задіяних у секторі малого підприємництва на соціальне і пенсійне забезпечення;
- забезпечення виконання заходів щодо створення єдиної автоматизованої системи державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності;
- здійснення заходів щодо поетапного створення при центрах зайнятості мережі навчальних центрів з підготовки підприємців з-поміж числа безробітних;
- посилення відповідальності органів виконавчої влади, державних службовців за виконання відповідних законів щодо розвитку підприємницької діяльності, зокрема малого бізнесу;
- посилення стимулювання зовнішньоекономічної діяльності всіх суб'єктів підприємництва.

Неухильна лібералізація та впровадження у повній мірі засад державної регуляторної політики у сфері підприємництва, захист конкуренції та забезпечення конкурентних переваг підприємницьких структур, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, дозволить надати додаткового імпульсу розвитку підприємницької діяльності в Україні.

Висновки. Негативно впливають на розвиток підприємництва часті зміни у регулюванні підприємницької діяльності та неоднозначність тлумачення і нормативних актів а також обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення.

Однією з вагових перепон на шляху до розвитку вітчизняного підприємництва є складність чинної податкової системи та надмірний податковий тиск, які

зумовлюють зростання обсягів реалізованої продукції, прихованої від оподаткування.

З одного боку, державне регулювання підприємства є занадто обтяжливим, що вимагає заходів дерегуляції, спрямованих на досягнення європейських стандартів. З іншого — діяльність значного прошарку суб'єктів господарювання характеризується низькою соціальною відповідальністю; нерідкими є факти ухилення від оподаткування, проведення тіншових операцій і виведення капіталу за межі країни.

Рівень кваліфікації підприємців в Україні є невисоким, що значно ускладнює перспективи його інноваційного розвитку. Відсутність спеціальних знань в сфері бізнес-освіти, неефективний менеджмент знижують конкурентоспроможність бізнесу, погіршують якість його персоналу.

Важливим напрямком зміцнення конкурентоспроможності національної економіки є забезпечення високого рівня інноваційної активності вітчизняних підприємств. В Україні рівень впровадження інновацій є досить низьким (лише 11% промислових підприємств країни ведуть інноваційну діяльність) і має знижувальну тенденцію, що прямо зумовило низький рівень її міжнародної конкурентоспроможності.

Першочерговими завданнями для України в процесі втілення в життя європейських підходів до розвитку малого і середнього бізнесу є досягнення і формалізація домовленостей з ЄС щодо впровадження в Україні принципів, викладених в АМБ. Європейська Комісія опублікувала «Акт з питань малого бізнесу» (АМБ) для Європи (Small Business Act for Europe, SBA), який передбачає здійснення Комісією та країнами-членами ЄС заходів щодо забезпечення його підтримки за такими основними напрямками, як освіта і підготовка кадрів, створення пільгових умов для початку діяльності, забезпечення доступу до інформації та сучасних технологій, створення адекватної правової та податкової бази.

Література

1. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. [Електронний ресурс] — К.: Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства, 2014. Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/>.
2. Сакс Дж. Рыночная экономика — М.: Инфра — М., 1994.
3. Doing Business 2017 / Офіційний інтернет-ресурс Світового банку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/rankings>
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2016/10/25/608951/>
5. Васіна А. Структурна трансформація національної економіки України як чинник модернізації інституційного базису її розвитку / Журнал європейської економіки. — 2010.
6. Лукашук В. Галузеві структурні зрушення розвитку підприємницького сектору України / Економічні інновації: зб. наук. праць. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2015. — Вип. 59.
7. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку: кол. монографія / [Л. І. Безтелесна, І. Л. Сазонь та ін.]; За наук. ред. д. е. н., проф. Безтелесної Л. І. — Рівне: Волинські Оберіги, 2015.
8. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pro-biznes.com.ua/statt-pro-bznes/malij-biznes-zarubizhnij-dosvid.html>
9. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=75916>